

Stručni rad

ŠKOLSKI RADIO: OD NASTAVNOG SREDSTVA DO IZVORA MEDIJSKOG ODGOJA

Katja Šuštar, univ. dipl. slov.
Osnovna škola Ferda Vesela, Šentvid pri Stični, Slovenija

Sažetak

Pojava radijskog medija dvadesetih godina 20. stoljeća imala je velik utjecaj na svakodnevni život ljudi i ponudila nove mogućnosti pristupa obrazovanju, kulturnim sadržajima i zabavi. Školski radio u Sloveniji je u razdoblju 1931. – 1989. bio važno nastavno pomagalo koje je pratilo nastavne planove i sadržaje nastave te obogaćivalo odgojno-obrazovni rad učitelja. Devedesetih godina prošlog stoljeća moderni školski radio dobio je status kluba, tj. izvannastavne aktivnosti, a u devetogodišnjoj osnovnoj školi, kao jednogodišnji tematski sklop u okviru izbornog predmeta medijski odgoj, usredotočuje se na medijsku pismenost učenika i skreće pozornost na važnost društveno aktivne uloge kritičnog korisnika medija. Prateći smjernice medijskog odgoja, rad na školskom radiju Ferdo poticao je integraciju i nadogradnju znanja, kompetencija i kreativnosti mladih radijskih novinara, koji su pokazali veliku količinu zalaganja i odgovornosti u zajedničkom oblikovanju i vođenju školskog radija. Članak prikazuje vremenski, tj. terminski, programski i provedbeni segment rada školskog radija.

Ključne riječi: osnovna škola, izvannastavna aktivnost, radijski medij, povijest, Slovenija

1. POČETAK RADIJSKOG MEDIJA

Radio, koji potječe iz prve polovice 20. stoljeća (1916. u SAD-u, 1920. u Velikoj Britaniji, 1922. u Francuskoj i Danskoj, 1923. u Njemačkoj), karakteriziraju neposrednost, brzina i neovisnost od vremenskih i prostornih ograničenja. Najvažnija imena zaslužna za nastanak i razvoj radija su Nikola Tesla, Aleksander Stefanovič Popov, Guglielmo Marconi i Lee De Forest, a otac slovenskog radija je Marij Osana. [3] Radio Ljubljana prvi se put oglasio u Sloveniji 1. rujna 1928. godine. Od samog početka, osnivanjem pučkog radio učilišta, težio je širenju nacionalne kulture i podizanju općeg obrazovanja naroda. Radio Ljubljana je 1931. godine, po uzoru na engleski i njemački, osnovao školski radio, koji je svojim postavljanjem u redovnu nastavu obogatio i unio raznolikost u nastavu u svim uzrastima. [3], [4]

2. ŠKOLSKI RADIO KROZ VRIJEME

2.1 Školski radio između 1931. i 1941. godine

Glavni inicijator za uvođenje školskog radija bio je Niko Kuret, koji je na temelju iskustva iz inozemstva izradio plan za slovenski školski radio. Uz dopuštenje Dravske banovine i uz potporu Radio Ljubljane, školski radio počinje s emitiranjem 1931. godine. Prva redovita emisija bila je zakazana za 3. studenoga 1931.; uvodno predavanje „Što bih poručio mladima?“ imao je književnik Fran Saleški Finžgar. [3], [6] O školskom radijskom programu odlučivalo je školsko radijsko povjerenstvo koje je kroz tematske emisije prilagođene nastavnom planu i programu (I. – osnovna škola; II. – građanska i niža srednja škola; III. – viša srednja škola) brinulo o svim predmetima, tipovima škola i dobnim razinama. Rad školskog radija potpomognut je i redovitim objavljivanjem njegova programa u listovima Učiteljski tovariš, Prosveta, Radio Ljubljana i Naš val. Među oblicima emisija prevladavala su predavanja, dijalog, slušna slika, edukativna slika, reportaža, slika u umjetničkom obliku i koncert. [7], [5] Teški financijski uvjeti ograničavali su obim emitiranja slovenskog školskog radija na dva tjedna termina, a široku dostupnost radio nastave u slovenskim školama otežavala je i loša opremljenost vlastitim radijskim uređajima. Tijekom cijele školske godine kontinuirano su emitirani polusatni školski radijski prijenosi, utorkom i petkom u 11.30 sati. U travnju 1941., kada je Radio Ljubljana prestao s emitiranjem, prekinuli su s radom. [7]

2.2 Radijska škola nakon 1945. godine

Školske godine 1947./1948. predratni školski radio preimenovan je u radijsku školu. Pedesetih godina prošlog stoljeća intenzivirala se suradnja Radio Ljubljane i škola. Godine 1954. pri Vijeću za prosvjetu i kulturu osnovano je posebno povjerenstvo koje će pomoći nacionalnom radiju u zajedničkom oblikovanju školskog radijskog programa, a u školskoj godini 1955./1956., priručnik Radio in šola počeo je izlaziti kao prilog glasilu Prosvetni delavec, koji je dva mjeseca unaprijed upoznao učitelje sa sadržajem emisija i tako im olakšavao uključivanje radijskih nastavnih sadržaja u nastavu. Slična publikacija, Radijska šola, izlazila je dva puta godišnje u istu svrhu između 1972. i 1989. godine. [8] Emisije, koje su se do 1956. pripremale za niže i više razine, a od te godine za niže, srednje i više razine, pokrivala su različite školske predmete, tj. područja učenja i realizirane su u obliku predavanja, razgovora, rasprava,

reportaža, pripovijesti, scenskih igara i drama. Uredništvo radijske škole nastojalo je pratiti suvremenu nastavu, u svoj rad uvoditi aktualna pedagoška i stručna znanja te kreativno nadilaziti puko informiranje uključivanjem djelatnika iz različitih područja. [9] Uredništvo radijske škole na Radio Ljubljani djelovalo je do 1989. godine. [2]

2.3 Školski radio nakon 1990. godine

Nakon 1990. godine školski se radio etablirao kao *klub*, tj. *izvannastavna aktivnost* u osnovnim i srednjim školama. Obično donosi razne sadržaje, obavijesti i izvješća o školskim i širim događanjima, tematske emisije, a dio programa posvećen je i zabavnim rubrikama i glazbi. Pušta se najčešće tijekom odmora, jednom tjedno ili jednom mjesečno, ali i povodom važnih školskih priredbi, obljetnica, dana aktivnosti itd. [10] Uvođenjem devetogodišnje osnovne škole počeo se provoditi i školski radio kao *izborni predmet* za učenike posljednja tri razreda, kao jednogodišnji sklop od tri tematska medijska sadržaja (tisak, radio, televizija) izbornog predmeta medijski odgoj. Cilj je predmeta omogućiti učenicima pristup raznim medijima, naučiti ih analizirati, kritički ocjenjivati i stvarati različite oblike komunikacije. Medijski odgoj medijski opismenjuje učenike za kritičko i kreativno korištenje poruka u društvu zasićenom medijima. U predmetu učenici stječu znanja i navike koje ih od pasivnih potrošača formiraju u aktivne građane. *Medijski odgoj – radio* u okviru operativnih ciljeva upoznaje učenike sa sljedećim sadržajima: zajedničke značajke medija; nastanak radija; karakteristike radija; podjela radijskih postaja; novinarska etika; oglašavanje i propaganda; konstrukcija medijske realnosti; novinarski rad na radiju; medijska publika; kako postati kritičan medijski pojedinac. [11] „Kada govorimo o **medijskom odgoju**, dakle, ne mislimo na odgoj uz medije, na **medijsku potporu** nastavi. Tematiziramo *svojtveno* spoznavanje *jezika masovnih medija*, njegovo razumijevanje, shvaćanje i 'govorenje'. Pod medijskim odgojem, dakle, mislimo na *medijsku pismenost*.“ [1]

3. ŠKOLSKI RADIO FERDO

Tijekom mog desetogodišnjeg mentorskog rada sa sudionicima školskog radija, učenicima 6.–9. razreda, upoznali smo zakonitosti i specifičnosti radijskog medija, kako u kontekstu izvannastavne aktivnosti, tako i izbornog predmeta. Zanimanje za rad školskog radija raslo je iz godine u godinu; djevojčice su se uglavnom suočavale s izazovima radijskih žanrova i realizacije originalnih ideja za tematske emisije, dok je kod dječaka bilo prisutno nešto više zanimanja za glazbene sadržaje i tehničku realizaciju programa. Školski smo radio već na početku redovnog emitiranja, tj. u školskoj godini 2008./2009., jednoglasno nazvali **Ferdo** – po slikaru po kojemu naša osnovna škola nosi ime.

3.1 Termini i vrijeme emitiranja

Redovne dvadesetominutne emisije školskog radija mogle su se slušati dva puta tjedno tijekom prijedodnevno odmora za užinu. Utorkom je bila na programu **glazbena emisija**, koju su svojim prijedlozima unaprijed formulirali pojedini odjeli, a petkom je uslijedila **informativna emisija** sa zabavnim i glazbenim umetcima. Termin srijedom bio je namijenjen **tematskim emisijama**, pripremljenima za važne (izvan)školske događaje, dane aktivnosti, obljetnice, posjete, praznike i sl.

3.2 Programska shema

Na početku školske godine programske sadržaje i oblike osmišljavali su sudionici školskog radija svojim inicijativama, prijedlozima i idejama, koje su pratili i konceptualno nadograđivali tijekom cijelog emitiranja. Kao mentorica uglavnom sam usmjeravala tijek rada i poticala njihovu aktivnu istraživačku i kreativnu ulogu u vođenju školskog radija. Sa sudionicima školskog radija sastajali smo se (najmanje) dva puta tjedno: početkom tjedna školski sat smo posvetili raznim radijskim temama, razgovarali o aktualnim školskim, lokalnim i širim događanjima, planirali smo emisije, definirali zadatke i rokove za slanje tekstova i uvježbavali vještine čitanja i govora. Sve emisije snimane su unaprijed, a u njihovom vođenju izmjenjivali su se novinarski dvojci. Četvrtkom nakon nastave nastala je emisija petkom, a prilozi koji su bili emitirani srijedom obično su snimani ranije na početku tjedna.

3.2.1 Emisije i rubrike

Samostalne **glazbene emisije** temeljile su se na inicijativi učenika školske zajednice. Odjeli su željeli više glazbenog programa pa se emitirao niz odabranih pjesama po unaprijed određenom rasporedu, koje se slušalo **utorkom**. **Informativne emisije petkom** u rubrikama *Ferdo te prati*, *Ferdi se događa* i *Ferdo planira* aktualno su izlagale različita školska događanja, izvještavale o njima, najavljivale ih i dopunjavale tematskim anketama provedenima među učenicima i zaposlenicima. Informativni dio programa petkom obogatili su zanimljivi edukativni, korisni i zabavni sadržaji u stalnim rubrikama *Ferdo čita*; *Ferdo, znaš li?*; *Moda IN*; *Ferdoskop*; *Minuta za smijeh* i *Ferdo ide u kino*. O glazbenom obogaćivanju programa odlučivali su svi učenici škole glasovanjem na školskoj internetskoj glazbenoj ljestvici *Ferdovih 9*. **Srijedom** su na programu bili različiti **tematski prilozi**, npr. *Minute iz bajke srijedom* (u travnju, mjesecu knjige i čitanja), *Božićni i novogodišnji običaji* (o prosinačkim običajima i navikama), *Na tapeti* – intervjui s uspješnim školskim sportašima i kulturnjacima; o obljetnicama, školskim događanjima i projektima, vodili su se fiktivni razgovori s književnicima (slika 1) i pomorcima, ali i pravi intervjui s poznatim imenima iz užeg i šireg kulturnog prostora. Sudionici školskog radija obilježili su i početak čitanja za „Čitalačku značku“ i Međunarodni dan dječje knjige te zajedno s učenicima (izbornih) predmeta i izvannastavnih aktivnosti stranih jezika pripremali emisije povodom Europskog dana jezika.

POGOVOR Z JOSIPOM JURČIČEM (ob 170. obletnici rojstva)

Za današnji pogovor smo morali na dolgo pot. Ja, prav ste slišali, na dolgo pot skozi čas. Vrnili smo se v drugo polovico 19. stoletja in poiskali nekoga, ki 4. marca praznuje svoj rojstni dan. Prihaja z muljavskega konca in je pomembno časnikarsko in literarno ime, hkrati pa se je izkazal kot zelo prijeten sogovorec.

Greste z nami v čas Josipa Jurčiča? Ste pripravljeni na potovanje v drugo časovno in drugačno prostorsko dimenzijo? V leto 1872? Priprite se, potujmo skupaj! (avizo – potovanje v čas)

Ferdo (F): Gospod Josip Jurčič, na začetku vas prav lepo pozdravljamo in se vam zahvaljujemo, da ste si vzeli čas za pogovor z nami.

Josip Jurčič (J): Z veseljem. Po navadi sem res sam novinar in spraševalec, nič pa nimam proti, če se lahko preizkusim tudi v obratni vlogi, vlogi spraševanega.

F: Doma ste z Muljave, slikovite dolensjske vasi. Odraščali ste na kmetih, med preprostimi ljudmi. Kakšne spomine imate na svoje otroštvo?

J: Res, Muljavo in Muljavce imam neizmerno rad. Zdaj ko sem se s Slovenskim narodom preselil v Ljubljano, mi je bližja in lažje dosegljiva kot poprej. Pogosto grem domov. – No, da ne zaidem preveč. Moj oče Marko se je na Muljavo priženil iz Jablanice pri Kostanjevici. Skupaj z mojo mamo Marijo, ki je skromen Pajštbarjev dom s četrtno kmetije dobila po svojem očetu, sta nam trem otrokom zagotovila skromno, a lepo otroštvo. – Zelo lepe spomine imam tudi na svojega deda Jožeta. Njegovega pripovedovanja pravljic in pripovedk se nisem mogel nikoli naveličati. Ded je bil neusahljiv vir ljudskih zgodb, znal je pripovedovati tako, da bi ga lahko poslušal neprestanoma. Ko sem ga poslušal, sem si v glavi izrisal vse like, vse njihove podrobnosti in se brez težav poistovetil z meni najljubšimi osebami. – Ja, po dedovem pripovedovanju sem kot šestošolec leta 1863, to je dve leti pred njegovo smrtjo, napisal Spomine na deda, ki sem jih podnaslovil Pravlјice in povesti iz slovenskega naroda. – Takrat sem imel 19 let.

Slika 1: Radijski scenarij izmišljenog intervjuja (isječak)

3.3 Tehnička realizacija

Za zvučni prikaz, montažu i realizaciju pripremljenih emisija pobrinuo se tehnički dio školske radijske ekipe. Priredio je i takozvanu uvodnu špicu za emisiju petkom, koja je tijekom cijelog emitiranja ostala prepoznatljiva najava središnje informativne emisije. Sve ostale rubrike također su dobile vlastiti radijski karakter sa zvučno-glazbenom podlogom. Radijski tehničari također su redovito sudjelovali u realizaciji zvučnog dijela programa raznih događanja (proslave, mature, revije, projekti, maškare i sl.), koji su se odvijali u prostorijama škole. Radijska ekipa si je u radu pomagala osnovnim računalnim programima i tehničkom opremom, tj. računalom, besplatnim i jednostavnim računalnim programom za snimanje i uređivanje zvuka (*Audacity*), „miks pultom“, mikrofonom i diktafonom.

3.4 Iskustvo na terenu ili praksom do savršenstva

Sudionici školskog radija tijekom godina posjetili su nekoliko radio postaja (Radio Krka, Radio Sraka, Radio Zeleni val, Radio 1, Radio Ekspres, Radio Antena) kako bi osnažili radijske kompetencije, komunikacijske vještine i nastup, razvili (samo)kritičnost i izgradili samopouzdanje. Posvuda su dobili opsežna predstavljanja segmenata rada radija, a uključivanjem u program pruženo im je i korisno radijsko iskustvo (slika 2).

Slika 2: Sudionici školskog radija na Radio Ekspresu, školske godine 2015./2016. (Izvor: privatni arhiv Katje Šuštar)

4. ZAKLJUČAK

Radio, kao najstariji, najbrži i najfleksibilniji masovni medij, do danas je zadržao svoju ulogu korisnog i učinkovitog pružatelja znanja, informacija, opuštanja i zabave. I u suvremenom obrazovnom sustavu popularan je i važan izvor stjecanja iskustva za snalaženje u medijski zasićenom potrošačkom društvu. Na školskom radiju učenici produbljuju, povezuju i osmišljavaju znanja iz različitih predmetnih područja, jačaju jezičnu i komunikacijsku kompetenciju, kroz odnos, sudjelovanje i međusobnu povezanost razvijaju pripadnost skupini, svoje talente, osobnost i sustav vrijednosti. Vodi ih timski duh, a uz izazove radijskog rada, koji uključuje kako odricanje tako i zabavu, postaju samostalniji i zreliji mladi ljudi i korisnici medija. Školski radio ostaje neizostavan učitelj života.

5. LITERATURA

- [1] Košir, M. (2003). Surovi čas medijev. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. 209–222.
- [2] Plut - Pregelj, L. (2010). Radio: škatlica, uporabna v izobraževanju. *Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje*. 19 (2): 263–281.
- [3] Ribarič, M. (2010). Ob razstavi »Šolski radio skozi čas«. *Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje*. 19 (2): 217–225.
- [4] Ribarič, M. (2010). Vzgojno-izobraževalni pomen radia. Razstavni pano 1. *Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje*. 19 (2): 227.
- [5] Ribarič, M. (2010). Kaj je šolski radio? Razstavni pano 3. *Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje*. 19 (2): 229.
- [6] Ribarič, M. (2010). Začetki šolskega radia na Slovenskem. Razstavni pano 4. *Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje*. 19 (2): 230.
- [7] Ribarič, M. (2010). Šolski radio od leta 1931 do 1941. Razstavni pano 5. *Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje*. 19 (2): 231.
- [8] Ribarič, M. (2010). Radijska šola po letu 1945. Razstavni pano 6. *Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje*. 19 (2): 232.
- [9] Ribarič, M. (2010). Ustvarjalci radijske šole. Razstavni pano 7. *Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje*. 19 (2): 233.
- [10] Rupnik, J. (2010). Šolski radio na šolah po letu 1990. Razstavni pano 8. *Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje*. 19 (2): 234.
- [11] Učni načrt. Izbirni predmet: program osnovnošolskega izobraževanja. Vzgoja za medije: tisk, radio, televizija (2006). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 5–7, 11–13. URL: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/izbirni/1-letni/Vzgoja_za_medije_tisk_izbirni.pdf (23. 2. 2022)